ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 5ης Μαΐου 2011 *

Στην υπόθεση C-537/09,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Upper Tribunal (Ηνωμένο Βασίλειο) με απόφαση της 15ης Δεκεμβρίου 2009, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 21 Δεκεμβρίου 2009, στο πλαίσιο της δίκης

**Ralph James Bartlett,**

**Natalio Gonzalez Ramos,**

**Jason Michael Taylor**

κατά

**Secretary of State for Work and Pensions,**

* Γλώσσα διαδικασίας: η αγγλική.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, K. Schiemann, L. Bay Larsen, C. Toader και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: J. Mazák
γραμματέας: R. Şereş, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 16ης Δεκεμβρίου 2010,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— ο N. Gonzalez Ramos, εκπροσωπούμενος από τους S. Penfold, solicitor, και S. Cox, barrister,

— η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από τους L. Seeboruth και S. Ossowski, επικουρούμενου από τον T. Ward, barrister,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την N. Yerrell και τον V. Kreuschitz,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

## Απόφαση

1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4, παράγραφος 2α, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε και αναπροσαρμόστηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 118/97 του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 1996 (ΕΕ 1997, L 28, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 631/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004 (ΕΕ L 100, σ. 1, στο εξής: κανονισμός 1408/71), καθώς και του κανονισμού 1408/71, ως είχε τελικώς, όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΚ) 647/2005 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Απριλίου 2005 (ΕΕ L 117, σ. 1, στο εξής: τροποποιηθείς κανονισμός 1408/71) και το κύρος του άρθρου 10α του κανονισμού 1408/71 και του ίδιου τροποποιηθέντος κανονισμού.

2 Η υπό κρίση αίτηση υποβλήθηκε στο πλαίσιο των ένδικων διαφορών μεταξύ, αφενός, των R. J. Bartlett, N. Gonzalez Ramos και J. M. Taylor και, αφετέρου, του Secretary of State for Work and Pensions, με αντικείμενο την κατάργηση του δικαιώματός τους στη συνιστώσα του επιδόματος διαβιώσεως αναπήρου (disability living allowance, στο εξής: ΕΔΑ) που αφορά την κινητικότητα επειδή δεν πληρούσαν πλέον τις προϋποθέσεις της φυσικής παρουσίας και της κατοικίας στη Μεγάλη Βρετανία.

## Το νομικό πλαίσιο

*Το δίκαιο της Ένωσης*

3 Το άρθρο 1, στοιχείο κ΄, του κανονισμού 1408/71 και του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 διευκρινίζει:

«ως “παροχή” […] νοείται κάθε παροχή και σύνταξη, περιλαμβανομένων και όλων των τμημάτων τους που βαρύνουν το Δημόσιο Ταμείο, οι προσαυξήσεις αναπροσαρμογής ή τα συμπληρωματικά επιδόματα υπό την επιφύλαξη των διατάξεων του τίτλου III, επίσης οι εφ’ άπαξ παροχές, οι οποίες δύνανται να υποκαταστήσουν τις συντάξεις, καθώς και οι καταβολές που πραγματοποιούνται λόγω επιστροφής εισφορών».

4 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 και του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 ορίζει:

«Ο παρών κανονισμός ισχύει για όλες τις νομοθεσίες που αφορούν τους ακόλουθους κλάδους κοινωνικής ασφαλίσεως:

α) παροχές ασθενείας και μητρότητος·

β) παροχές αναπηρίας, περιλαμβανομένων εκείνων που προορίζονται για τη διατήρηση ή βελτίωση της ικανότητος βιοπορισμού·

[...]».

5 Το άρθρο 4, παράγραφος 2α, του κανονισμού 1408/71 ορίζει:

«Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στις ειδικές παροχές χωρίς συνεισφορά οι οποίες εμπίπτουν σε νομοθεσία ή καθεστώς εκτός αυτών που αναφέρονται στην παράγραφο 1 ή που εξαιρούνται δυνάμει της παραγράφου 4, όταν οι παροχές αυτές προορίζονται:

α) είτε για να καλύψουν συμπληρωματικά, εναλλακτικά ή επικουρικά την επέλευση οιουδήποτε κινδύνου που εμπίπτει στους κλάδους κοινωνικής ασφάλισης που αναφέρονται στα στοιχεία α΄ έως η΄ της παραγράφου 1·

β) είτε μόνον για να εξασφαλίσουν την ειδική προστασία των μειονεκτούντων ατόμων.»

6 Το άρθρο 4, παράγραφος 2α, του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 προβλέπει ότι:

«Το παρόν άρθρο εφαρμόζεται στις ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα, οι οποίες προβλέπονται δυνάμει νομοθεσίας η οποία, λόγω του προσωπικού πεδίου εφαρμογής της, των στόχων ή/και των προϋποθέσεων για τη θεμελίωση δικαιώματος, έχει χαρακτηριστικά τόσο της νομοθεσίας κοινωνικής ασφάλειας η οποία αναφέρεται στην παράγραφο 1, όσο και της κοινωνικής πρόνοιας.

Ως ειδικές μη ανταποδοτικού τύπου παροχές σε χρήμα νοούνται οι παροχές οι οποίες:

α) προορίζονται να παρέχουν:

ι) συμπληρωματική, αναπληρωματική ή επικουρική κάλυψη έναντι των κινδύνων οι οποίοι αντιστοιχούν στους αναφερόμενους στην παράγραφο 1 κλάδους κοινωνικής ασφάλειας και να εξασφαλίζουν στους ενδιαφερομένους ένα ελάχιστο εισόδημα διαβίωσης, σε σχέση με το οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, ή

ιι) μόνο ειδική προστασία στα άτομα με αναπηρίες, οι οποίες συνδέονται στενά με το κοινωνικό περιβάλλον του συγκεκριμένου προσώπου στο ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, και

β) στις περιπτώσεις που η χρηματοδότηση προέρχεται αποκλειστικά από την υποχρεωτική φορολογία που προορίζεται να καλύψει τις γενικές δημόσιες δαπάνες, και οι όροι για τη χορήγηση και τον υπολογισμό των παροχών δεν εξαρτώνται από τυχόν εισφορές εκ μέρους του δικαιούχου· ωστόσο, οι παροχές που χορηγούνται για να καλύψουν συμπληρωματικά ανταποδοτικού τύπου παροχή, δεν θεωρούνται ως ανταποδοτικού τύπου παροχές για αυτό και μόνο το λόγο, και

γ) περιλαμβάνονται στο παράρτημα ΙΙα».

7 Το άρθρο 10, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, του κανονισμού 1408/71 και του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 προβλέπει:

«Εκτός αν ο παρών κανονισμός προβλέπει άλλως, οι εις χρήμα παροχές αναπηρίας, γήρατος ή επιζώντων, οι συντάξεις εργατικών ατυχημάτων ή επαγγελματικής ασθένειας και τα επιδόματα θανάτου που αποκτώνται δυνάμει της νομοθεσίας ενός ή

περισσοτέρων κρατών μελών δεν δύνανται να υποστούν καμία μείωση, τροποποίηση, αναστολή, κατάργηση, κατάσχεση επειδή ο δικαιούχος κατοικεί στο έδαφος κράτους μέλους άλλου από εκείνο όπου ευρίσκεται ο [οφειλέτης φορέας].»

8 Εντούτοις, το άρθρο 10α, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 και του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 διευκρινίζει ότι οι διατάξεις του άρθρου 10 και του τίτλου ΙΙΙ των εν λόγω κανονισμών δεν εφαρμόζονται στις ειδικές σε χρήμα και μη στηριζόμενες στην καταβολή εισφορών παροχές, οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 2α, των εν λόγω κανονισμών, και ότι οι ενδιαφερόμενοι λαμβάνουν τις εν λόγω παροχές αποκλειστικά στο έδαφος και σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους μέλους όπου κατοικούν, εφόσον οι παροχές αυτές περιλαμβάνονται στο παράρτημα ΙΙα των ίδιων κανονισμών.

9 Το ΕΔΑ περιλαμβάνεται στο παράρτημα ΙΙ Α του κανονισμού 1408/71, και του ίδιου τροποποιηθέντος κανονισμού, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 10α, παράγραφος 1, των κανονισμών αυτών.

*Το εθνικό δίκαιο*

10 Το άρθρο 63 του νόμου περί εισφορών και παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως του 1992 (Social Security Contributions and Benefits Act, στο εξής: νόμος του 1992) προβλέπει:

«Μη ανταποδοτικές παροχές κατά την έννοια του τμήματος ΙΙΙ του παρόντος νόμου είναι οι ακόλουθες:

α) επίδομα φροντίδας τρίτου·

β) επίδομα βαριάς ανικανότητας (με προσαύξηση λόγω ηλικίας ή για συντηρούμενα πρόσωπα)·

γ) επίδομα μέριμνας αναπήρου (με προσαύξηση για ενήλικα συντηρούμενα πρόσωπα)·

δ) [το ΕΔΑ]·

[...]».

11 Το άρθρο 71 του νόμου 1992, με τίτλο «Επίδομα διαβίωσης αναπήρου», περιγράφει το καθεστώς ΕΔΑ κατά τους ακόλουθους όρους:

«1) [Το ΕΔΑ] περιλαμβάνει τη σχετική με τη φροντίδα συνιστώσα και τη σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα.

2) Οι δικαιούχοι του [ΕΔΑ] ενδέχεται να δικαιούνται τον υπολογισμό του βάσει αμφοτέρων ή μίας μόνον από τις συνιστώσες.

3) Είναι δυνατός ο υπολογισμός του επιδόματος βάσει της πρώτης ή της δεύτερης συνιστώσας κατά τη διάρκεια ορισμένου ή αόριστου χρονικού διαστήματος· σε περίπτωση, όμως, λήψεως υπόψη αμφότερων των συνιστωσών του [ΕΔΑ], δεν είναι δυνατό να λαμβάνονται αυτές υπόψη κατά τη διάρκεια διαφορετικών χρονικών διαστημάτων.

4) Το εβδομαδιαίο ποσό του [ΕΔΑ] που καταβάλλεται σε δικαιούχο για μια εβδομάδα για την οποία αυτό υπολογίζεται βάσει μίας από τις συνιστώσες είναι το προκύπτον βάσει αυτής της συνιστώσας εβδομαδιαίο ποσό του συγκεκριμένου επιδόματος, όπως καθορίζεται βάσει του παρόντος του νόμου ή των εκτελεστικών αυτού αποφάσεων.

5) Το εβδομαδιαίο ποσό του [ΕΔΑ] που καταβάλλεται σε δικαιούχο για μια εβδομάδα για την οποία αυτό υπολογίζεται με βάση αμφότερες τις συνιστώσες είναι το σύνολο των αντιστοίχων εβδομαδιαίων ποσών που υπολογίζονται βάσει δύο συνιστωσών κατά τα ως άνω προβλεπόμενα.

6) Δεν δικαιούνται [ΕΔΑ] όσοι δεν πληρούν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις κατοικίας και φυσικής παρουσίας στη Μεγάλη Βρετανία.»

12 Το άρθρο 73 του νόμου του 1992 διευκρινίζει τις προϋποθέσεις υπολογισμού του ΕΔΑ βάσει της σχετικής με την κινητικότητα συνιστώσας του ΕΔΑ ως εξής:

«1) Με την επιφύλαξη των διατάξεων του παρόντος νόμου δικαιούνται υπολογισμό του ΕΔΑ βάσει της σχετικής με την κινητικότητα συνιστώσας του ΕΔΑ για τις περιόδους για τις οποίες έχουν συμπληρώσει το απαιτούμενο όριο ηλικίας όσοι:

α) πάσχουν από σωματική αναπηρία λόγω της οποίας είναι ανίκανοι ή οιονεί ανίκανοι να βαδίσουν· ή

β) εμπίπτουν στην παράγραφο 2 κατωτέρω· ή

γ) εμπίπτουν στην παράγραφο 3 κατωτέρω· ή

δ) είναι ικανοί να βαδίσουν αλλά είναι σε τέτοιο βαθμό σωματικώς ή πνευματικώς ανάπηροι, ώστε, ανεξάρτητα από τυχόν ικανότητα εκτελέσεως οικείων προς αυτούς διαδρομών εξ ιδίας πρωτοβουλίας, στερούνται της δυνατότητας αυτής εκτός οικίας ελλείψει σχεδόν διαρκούς καθοδηγήσεως ή εποπτείας τρίτου.

1 Α) Ως “απαιτούμενη ηλικία” νοούνται κατά την έννοια της ως άνω παραγράφου 1:

α) όσον αφορά τις προϋποθέσεις των στοιχείων (α), (β) ή (γ) της εν λόγω παραγράφου, τα 3 έτη·

β) όσον αφορά τις προϋποθέσεις του στοιχείου (δ) της ως άνω παραγράφου, τα 5 έτη.

2) Στην παρούσα παράγραφο εμπίπτουν:

α) οι τυφλοί και κωφοί·

β) εφόσον πληρούν τις λοιπές σχετικές προϋποθέσεις.

3) Στην παράγραφο 3 εμπίπτουν όσοι:

α) πάσχουν από βαριά πνευματική αναπηρία·

β) εμφανίζουν σοβαρά προβλήματα συμπεριφοράς· και

γ) πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 72, παράγραφος 1, στοιχεία β΄ και γ΄, ανωτέρω.

[…]

8) Δικαιούνται υπολογισμό του ΕΔΑ βάσει της συνιστώσας "κινητικότητα" για ορισμένο χρόνο αποκλειστικώς άτομα, η κατάσταση των οποίων κατά το μεγαλύτερο διάστημα της συγκεκριμένης περιόδου καθιστά ενίοτε δυνατή τη χρήση εξοπλισμού διευκολύνοντος τις μετακινήσεις τους.

(9) Δικαιούνται υπολογισμό του ΕΔΑ βάσει της συνιστώσας "κινητικότητα" όσοι:

(α) καθ' όλη τη διάρκεια:

(ι) της τρίμηνης περιόδου της αμέσως προγενέστερης της ημερομηνίας ενάρξεως υπολογισμού του ΕΔΑ βάσει της εν λόγω συνιστώσας· ή

(ιι) τυχόν άλλης προβλεπόμενης τρίμηνης περιόδου πληρούν ή είναι δυνατόν να πληρούν κάποια από τις προϋποθέσεις της παραγράφου 1, στοιχείο α έως δ ανωτέρω· και

(β) αναμένεται ότι θα εξακολουθήσουν να πληρούν κάποια από τις προϋποθέσεις αυτές κατά τη διάρκεια

(i) εξάμηνης περιόδου μετά την ως άνω ημερομηνία· ή

(ιι) (αν προβλέπεται ο θάνατός τους εντός περιόδου έξι μηνών από την ημερομηνία αυτή) της περιόδου μεταξύ της εν λόγω ημερομηνίας και της ημερομηνίας του θανάτου.

[…]

(10) Η συνιστώσα κινητικότητα περιλαμβάνει δύο εβδομαδιαία ποσά.

[…]»

13 Ο κανονισμός κοινωνικής ασφαλίσεως του 1991 περί επιδόματος διαβιώσεως για άτομα με ειδικές ανάγκες [Social Security (Disability Living Allowance) Regulations 1991, στο εξής: κανονισμός του 1991] ορίζει ιδίως στο άρθρο του 2, παράγραφος 1, στοιχείο a, τις προϋποθέσεις κατοικίας και φυσικής παρουσίας στη Μεγάλη Βρετανία που προβλέπει το άρθρο 71, παράγραφος 6, του νόμου του 1992.

**Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα**

14 Οι διαφορές της κύριας δίκης αφορούν τις προσφυγές που άσκησαν οι R. J. Bartlett, N. Gonzalez Ramos και J. M. Taylor κατά των αποφάσεων του Secretary of State for Work and Pensions, με τις οποίες καταργήθηκε το δικαίωμά τους σε ΕΔΑ, επειδή δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις κατοικίας και φυσικής παρουσίας στη Μεγάλη Βρετανία. Οι εν λόγω αποφάσεις εκδόθηκαν αντιστοίχως στις 13 Μαΐου 2005, 28 Φεβρουαρίου 2002 και 8 Σεπτεμβρίου 2005.

15 Πρωτοδίκως, τα αρμόδια δικαστήρια απέρριψαν τις προσφυγές των προσφευγόντων. Επιληφθέν των τριών διαφορών, το Upper Tribunal κρίνει ότι, κατά την απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Οκτωβρίου 2007, C-299/05, Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (Συλλογή 2007, σ. I-8695), η συνιστώσα του ΕΔΑ που αφορά τη φροντίδα πρέπει να θεωρείται παροχή ασθενείας κατά την έννοια του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71, η χορήγηση της οποίας δεν είναι δυνατό, επομένως, να υπόκειται σε τέτοιου είδους προϋποθέσεις.

16 Όσον αφορά τη συνιστώσα της εν λόγω παροχής που αφορά την κινητικότητα, το Upper Tribunal κρίνει ότι, εφόσον η χορήγησή της δεν εξαρτάται από κριτήριο αποκτήσεως εισοδημάτων ούτε διασφαλίζει ελάχιστο εισόδημα διαβιώσεως, προσομοιάζει μάλλον με παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως παρά με ειδική παροχή μη ανταποδοτικού χαρακτήρα

17 Το Upper Tribunal υπογραμμίζει ότι, εν πάση περιπτώσει, το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε στην προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, ως προς τον τροποποιηθέντα κανονισμό 1408/71, ο οποίος ισχύει από τις 5 Μαΐου 2005, και ότι από την εν λόγω απόφαση δεν μπορεί επομένως να συναχθεί ο τρόπος κατά τον οποίο πρέπει να ερμηνευτεί ο κανονισμός 1408/71.

18 Ως εκ τούτου, το Upper Tribunal αποφάσισε να αναστείλει την έκδοση αποφάσεως και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) α) Είναι δυνατό, όσον αφορά τις περιόδους στις οποίες εφαρμόζεται ο κανονισμός 1408/71 […], η συνιστώσα "κινητικότητα" του ΕΔΑ, που προβλέπουν τα άρθρα 71 έως 76 [του νόμου του 1992] να χαρακτηριστεί, ανεξάρτητα από το [ΕΔΑ] ως σύνολο, είτε ως παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, του κανονισμού είτε ως ειδική, μη ανταποδοτικού χαρακτήρα παροχή κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2α, ή ως άλλου είδους παροχή;

β) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα (α), ποιος είναι ο ορθός χαρακτηρισμός;

γ) Αν η απάντηση στο ερώτημα (α) είναι αρνητική πώς πρέπει να χαρακτηριστεί το [ ΕΔΑ];

δ) Αν η απάντηση στα ερωτήματα (β) ή (γ) είναι ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα πρέπει να χαρακτηριστεί παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως, αποτελεί το επίμαχο επίδομα παροχή ασθενείας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄ [του κανονισμού 1408/71] ή παροχή αναπηρίας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄, [του ως άνω κανονισμού];

ε) Επηρεάζονται οι απαντήσεις σε κάποιο από τα ανωτέρω ερωτήματα από τον διαχρονικό περιορισμό των αποτελεσμάτων της αποφάσεως Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, κατά την παράγραφο 2 του διατακτικού της προπαρατεθείσας αποφάσεως;

2) α) Είναι δυνατό, όσον αφορά τις περιόδους στις οποίες εφαρμόζεται ο κανονισμός [1408/71] η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του [ΕΔΑ] που προβλέπουν τα άρθρα 71 έως 76 του [νόμου του 1992], να χαρακτηριστεί, ανεξάρτητα από το επίδομα διαβίωσης αναπήρου ως σύνολο, είτε ως παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού είτε ως ειδική, μη ανταποδοτικού χαρακτήρα παροχή κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2α, ή ως άλλου είδους παροχή;

β) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα (α), ποιος είναι ο ορθός χαρακτηρισμός;

γ) Αν η απάντηση στο ερώτημα (α) είναι αρνητική ποιος είναι ο ορθός χαρακτηρισμός του [ΕΔΑ];

δ) Αν η απάντηση στα ερωτήματα (β) ή (γ) είναι ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα πρέπει να χαρακτηριστεί παροχή κοινωνικής ασφαλίσεως, αποτελεί το εν λόγω επίδομα παροχή ασθενείας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, [του τροποποιηθέντος κανονισμού ή παροχή αναπηρίας κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β΄ [του κανονισμού αυτού];

3) Αν σε απάντηση στα ανωτέρω ερωτήματα το Δικαστήριο κρίνει ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα πρέπει να χαρακτηριστεί ειδική μη ανταποδοτικού χαρακτήρα παροχή, υπάρχει κάποιος άλλος κανόνας ή αρχή του κοινοτικού δικαίου που να ασκεί επιρροή στο ζήτημα αν το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας δικαιούται να επιβάλει κάποια από τις προϋποθέσεις κατοικίας και φυσικής παρουσίας που προβλέπει το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο α΄, του [κανονισμού του 1991] υπό περιστάσεις όπως οι επίμαχες στις υπό κρίση υποθέσεις;»

**Επί των προδικαστικών ερωτημάτων**

*Όσον αφορά τα πρώτα δύο ερωτήματα*

19 Με τα πρώτα δύο ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 4, παράγραφος 2α, του κανονισμού 1408/71 και του ίδιου τροποποιηθέντος κανονισμού έχει την έννοια ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ συνιστά ειδική παροχή σε είδος μη ανταποδοτικού χαρακτήρα κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως.

20 Προκειμένου να απαντηθούν τα εν λόγω ερωτήματα, πρέπει, καταρχάς, να καθοριστεί αν η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ μπορεί να θεωρηθεί καθαυτή ως «παροχή» κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο κ΄, του κανονισμού 1408/71 και του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71.

21 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι το Δικαστήριο έκρινε, στην σκέψη 69 της προπαρατεθείσας αποφάσεως Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ, η οποία θα μπορούσε να εκληφθεί ως ειδική μη ανταποδοτικού χαρακτήρα παροχή σε χρήμα, είναι εξατομικεύσιμη, οπότε μπορεί να περιληφθεί στον κατάλογο του παραρτήματος ΙΙα του τροποποιηθέντος

κανονισμού 1408/71, εφόσον το Ηνωμένο Βασίλειο αποφασίσει να θεσπίσει επίδομα αφορών αποκλειστικά τη συγκεκριμένη συνιστώσα. Συνάγεται ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα συνιστά αυτή καθεαυτή «παροχή» κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο κ΄, του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71.

22 Η ίδια διαπίστωση ισχύει, για τους ίδιους λόγους, και για τον τροποποιηθέντα κανονισμό 1408/71.

23 Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ θα μπορούσε να συνιστά «παροχή» κατά την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο κ΄, του κανονισμού 1408/71.

24 Ακολούθως, όπως διευκρίνισε το Δικαστήριο, δεν αμφισβητείται ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ είναι μη ανταποδοτικού χαρακτήρα (βλ., κατ' αυτή την έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, σκέψη 74) ούτε ότι συνιστά παροχή σε είδος.

25 Όσον αφορά το ζήτημα αν η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ είναι ειδικού χαρακτήρα, το Δικαστήριο διευκρίνισε ότι το ΕΔΑ μπορεί να θεωρηθεί ότι εμπεριέχει συνιστώσα σχετική με κοινωνική αρωγή και ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ «θα μπορούσε» να εκληφθεί ως ειδική, μη ανταποδοτικού χαρακτήρα, παροχή και ως τέτοια είναι δυνατό να περιληφθεί στον κατάλογο του τροποποιημένου παραρτήματος IIα του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71, ως παροχή μη χορηγούμενη εκτός ημεδαπής (βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, σκέψεις 67 και 74). Ακριβώς εντός του συγκεκριμένου πλαισίου αποφάσισε το Δικαστήριο, το οποίο ακύρωσε την εγγραφή του ΕΔΑ στον κατάλογο του εν λόγω παραρτήματος, να διατηρήσει προσωρινά τα αποτελέσματα της εν λόγω εγγραφής αποκλειστικά και μόνον ως προς τη σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ, προκειμένου να ληφθούν, εντός εύλογης προθεσμίας, τα πρόσφορα μέτρα ώστε να κατοχυρωθεί η εγγραφή του στο ως άνω παράρτημα (βλ., κατ' αυτή την έννοια, προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, σκέψη 75). Συνάγεται ότι, κατά το Δικαστήριο, η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ είναι δυνατό να έχει ειδικό χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2α, του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71.

26 Σκόπιμο είναι επίσης να υπομνησθεί ότι από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ο εν λόγω ειδικός χαρακτήρας παροχής προσδιορίζεται βάσει του σκοπού της (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 6ης Ιουλίου 2006, C-154/05, Kersbergen-Lap και Dams-Shipper, Συλλογή 2006, σ. I-6249, σκέψη 30 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

27 Συναφώς, παρατηρείται ότι, όπως υποστηρίζουν τόσο η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου όσο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σκοπός της σχετικής με την κινητικότητα συνιστώσας του ΕΔΑ είναι η ειδική προστασία των αναπήρων κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2α, στοιχείο β', του κανονισμού 1408/71 και του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71, εφόσον αποσκοπεί αποκλειστικώς στο να συμβάλει στην αυτονομία και την κοινωνική ενσωμάτωση των εν λόγω προσώπων, καθώς και, στο μέτρο του δυνατού, στο να τα υποβοηθήσει, ώστε να διάγουν βίο παρόμοιο με εκείνο των μη αναπήρων. Επομένως, η αναπηρία αυτή καθεαυτή θεμελιώνει το δικαίωμα στη συγκεκριμένη παροχή και καθιστά δυνατό, αναλόγως του βαθμού των κινητικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο ενδιαφερόμενος, τον προσδιορισμό του ύψους της χορηγούμενης παροχής.

28 Συνάγεται επίσης από τις παρατηρήσεις κατά την επ' ακροατηρίου διαδικασία ότι το ύψος της σχετικής με την κινητικότητα συνιστώσας του ΕΔΑ, που εξαρτάται από το σχετικό με τα κινητικά προβλήματα του δικαιούχου κόστος στο επίμαχο κράτος μέλος, συνδέεται άρρηκτα με το κοινωνικό περιβάλλον του συγκεκριμένου ατόμου στο κράτος αυτό.

29 Επιπλέον, και ως εκ περισσού, από τη δικογραφία και τις παρατηρήσεις που διαβιβάστηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση προκύπτει ότι στην πράξη δικαιούχοι της σχετικής με την κινητικότητα συνιστώσας του ΕΔΑ είναι συνήθως άτομα που υποφέρουν από αναπηρία η οποία επηρεάζει σημαντικά την ικανότητα κινήσεώς τους και, εξ αυτού, συνάγεται κατ' ανάγκη ότι, παρότι η εθνική νομοθεσία δεν καθιερώνει κριτήριο οικονομικών πόρων, δικαιούχοι της εν λόγω παροχής είναι στην συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων άτομα που δεν δύνανται να εργαστούν λόγω της αναπηρίας τους.

30 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ πρέπει να εκληφθεί ως ειδική κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2α, του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71 καθώς και του άρθρου 4, παράγραφος 2α, του κανονισμού 1408/71.

31 Όσον αφορά το ζήτημα αν, όπως υποστήριξε ο N. Gonzalez Ramos, τέτοιου είδους παροχή δεν είναι πλέον δυνατό να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνεται στον κατάλογο του παραρτήματος IIα του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71, εφόσον το Ηνωμένο Βασίλειο δεν έλαβε εντός της προθεσμίας που του έταξε το Δικαστήριο στην προπαρατεθείσα απόφαση Επιτροπή κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου τα αναγκαία προς τούτο μέτρα, αρκεί η διαπίστωση ότι το εν λόγω κράτος μέλος έλαβε πάντως τα επίμαχα μέτρα. Ειδικότερα, η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ περιλαμβάνεται μεταξύ των παροχών που αναφέρει το παράρτημα Χ του κανονισμού (ΕΚ) 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας (ΕΕ L 200, σ. 1), όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό (ΕΚ) 988/2009 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Σεπτεμβρίου 2009 (ΕΕ L 284, σ. 43).

32 Τέλος, δεν μπορεί βασίμως να υποστηριχτεί ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι περιλαμβάνεται στο παράρτημα IIα του κανονισμού 1408/71, για τον λόγο ότι δεν εμφαίνεται σε αυτό αυτοτελώς, αλλά μέσω της εγγραφής του ΕΔΑ, του οποίου αποτελεί τμήμα, καθόσον το ΕΔΑ αποτελούνταν πάντοτε από δύο συνιστώσες σαφώς διακριτές στην επίδικη εθνική νομοθεσία.

33 Συνεπώς, στα δύο πρώτα ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 4, παράγραφος 2α, του κανονισμού 1408/71 και του ίδιου τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71, έχει την έννοια ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του ΕΔΑ συνιστά παροχή σε είδος μη ανταποδοτικού χαρακτήρα κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως, που αναφέρεται στο παράρτημα IIα των ως άνω κανονισμών.

*Όσον αφορά το τρίτο ερώτημα*

34 Με το τρίτο του ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσία, το Δικαστήριο ως προς το κύρος, υπό το πρίσμα των «λοιπών κανόνων ή αρχών του κοινοτικού δικαίου», του άρθρου 10α του κανονισμού 1408/71 και του ίδιου τροποποιηθέντος κανονισμού, καθόσον αυτό εξαρτά την εφαρμογή της σχετικής με την κινητικότητα συνιστώσας του ΕΔΑ, στην περίπτωση που αυτή συνιστά ειδική παροχή μη ανταποδοτικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 4, παράγραφος 2α, του κανονισμού 1408/71 και του ίδιου τροποποιηθέντος κανονισμού, από προϋποθέσεις κατοικίας και φυσικής παρουσίας στη Μεγάλη Βρετανία.

35 Το αιτούν δικαστήριο δεν προσδιορίζει ως προς ποια διάταξη ή διατάξεις του δικαίου της Ένωσης πρέπει να γίνει η εν λόγω κρίση.

36 Υπό παρόμοιες περιστάσεις, το Δικαστήριο έκρινε ότι εναπόκειται σ' αυτό να συναγάγει από το σύνολο των στοιχείων που παρέχονται από το εθνικό δικαστήριο, και ιδίως από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής, τα στοιχεία δικαίου της Ένωσης που χρήζουν ερμηνείας, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της διαφοράς (απόφαση της 20ής Απριλίου 1988, 204/87, Bekaert, Συλλογή 1988, σ. 2029, σκέψη 7 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

37 Συναφώς, πρέπει να ληφθούν υπόψη οι διατάξεις, αφενός, περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων και, αφετέρου, περί ιθαγένειας της Ένωσης.

38 Ως προς το πρώτο σκέλος, το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι οι διατάξεις του κανονισμού 1408/71 περί της άρσεως των ρητρών κατοικίας συνιστούν μέτρα εφαρμογής του άρθρου 48 ΣΛΕΕ τα οποία λαμβάνονται για την εγκαθίδρυση, στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως, της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων που εγγυάται το άρθρο 45 ΣΛΕΕ και ότι, όσον αφορά τις ειδικές παροχές χωρίς συνεισφορά που αναφέρονται στο παράρτημα ΙΙα του κανονισμού 1408/71, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι στον νομοθέτη της Ένωσης επιτρέπεται να θεσπίσει, στο πλαίσιο της εφαρμογής

του άρθρου 48 ΣΛΕΕ, διατάξεις παρεκκλίνουσες από την αρχή της εξαγωγιμότητας των παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως. Ειδικότερα, όπως έχει δεχθεί το Δικαστήριο, προϋπόθεση κατοικίας στο κράτος του αρμόδιου φορέα μπορεί να επιβάλλεται θεμιτώς για τη χορήγηση παροχών συνδεομένων στενά με το κοινωνικό περιβάλλον (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 18ης Δεκεμβρίου 2007, C-396/05, C-419/05 και C-450/05, Habelt κ.λπ., Συλλογή 2007, σ. I-11895, σκέψεις 78 και 81 καθώς και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

39 Όπως διευκρινίστηκε στις απαντήσεις προς τα δύο πρώτα ερωτήματα, τούτο ακριβώς ισχύει στην περίπτωση της σχετικής με την κινητικότητα συνιστώσας του ΕΔΑ.

40 Συνεπώς, πρέπει να θεωρηθεί ότι δεν είναι ασυμβίβαστο προς την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων και ιδίως προς το άρθρο 48 ΣΛΕΕ το άρθρο 10α του κανονισμού 1408/71 και του ίδιου τροποποιηθέντος κανονισμού, καθόσον επιτρέπει την εξάρτηση της εφαρμογής της σχετικής με την κινητικότητα συνιστώσας του ΕΔΑ από προϋποθέσεις κατοικίας και φυσικής παρουσίας στο Ηνωμένο Βασίλειο.

41 Όσον αφορά τους κανόνες περί ιθαγένειας της Ένωσης, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 21 ΣΛΕΕ, το οποίο καθιερώνει, γενικώς, το δικαίωμα κάθε πολίτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, συγκεκριμενοποιείται με το άρθρο 45 ΣΛΕΕ (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2007, C-287/05, Hendrix, Συλλογή 2007, σ. I-6909, σκέψη 61) και ότι, επομένως, παρέλκει συναφώς η κρίση όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης.

42 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι από την εξέταση του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος δεν προέκυψαν στοιχεία ικανά να επηρεάσουν το κύρος του άρθρου 10α του κανονισμού 1408/71 και του τροποποιηθέντος κανονισμού 1408/71,

καθόσον το εν λόγω άρθρο επιτρέπει να εξαρτάται η εφαρμογή της σχετικής με την κινητικότητα συνιστώσας του επιδόματος διαβιώσεως αναπήρου από προϋποθέσεις κατοικίας και φυσικής παρουσίας στη Μεγάλη Βρετανία.

**Επί των δικαστικών εξόδων**

43 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαίνεται:

**1) Το άρθρο 4, παράγραφος 2α, του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως στους μισθωτούς και τις οικογένειές τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε και αναπροσαρμόστηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 118/97 του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 1996, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 631/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, καθώς και του κανονισμού 1408/71, ως είχε τελικώς, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 647/2005 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Απριλίου 2005, έχει την έννοια ότι η σχετική με την κινητικότητα συνιστώσα του επιδόματος διαβιώσεως αναπήρου («disability living allowance») συνιστά παροχή σε είδος μη ανταποδοτικού χαρακτήρα κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως, που αναφέρεται στο παράρτημα ΙΙα των ως άνω κανονισμών.**

**2) Από την εξέταση του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος δεν προέκυψαν στοιχεία ικανά να επηρεάσουν το κύρος του άρθρου 10α του κανονισμού 1408/71 και του ίδιου τροποποιηθέντος κανονισμού, καθόσον το εν λόγω άρθρο επιτρέπει να εξαρτάται η χορήγηση της σχετικής με την κινητικότητα συνιστώσας του επιδόματος διαβιώσεως αναπήρου από προϋποθέσεις κατοικίας και φυσικής παρουσίας στη Μεγάλη Βρετανία.**

(υπογραφές)